

AİLE İÇİ ŞİDDET: ANKARA-İSTANBUL VE İZMİR ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Tülin Günşen İÇLİ*

GİRİŞ

Ailenin bir döğüş arenası değil, bir sevgi ve şevkat hükümlanlığı olduğu kabul edilir. Aile hakkında olumsuz bir şey düşünöldüğünde genel olarak ebeveynlerle çocuklar, büyükanne ve büyükbabalarla anne ve babalar arasında şiddet içermeyen çatışmalar akla gelir. Ev içi şiddet çoğunlukla sır olarak saklanır. Son yıllarda aile içi şiddet konusunda basın yayın organlarının ve halkın giderek büyüyen oranda ilgisi gündemdedir.

Ev içinde görölen çeşitli şiddet türleri sayılabilir: Örneğin, erkeğin karısına ve çocuklarına, kadının kocasına ve çocuklarına, çocukların birbirlerine ve ebeveynlerine karşı şiddet uygulaması gibi.

Aile içi şiddet temelde bir erkek problemidir. Kadınlarda kocalarına karşı şiddet kullandıkları konusunda kanıtlar varsa da kadına karşı şiddet çok daha önemli bir problemdir. Çünkü genel olarak kadının kocasına karşı kendini savunmak ve dayaktan kaçmak amacıyla şiddet kullanması söz konusu olur. Bu nedenle halkın ve sosyolojinin ilgisinin kadına karşı şiddete yoğunlaştığı görülür. Bunun da nedenleri vardır. Erkeklerin daha tehlikeli ve zarar verici tür şiddet uygulamaya eğilimli olmaları, şiddetin erkekler tarafından daha sık tekrarlanması ve bu tür şiddetin hamile eşlere de sıklıkla uygulanması bu nedenler arasındadır. Buna rağmen ev içi şiddet çoğunlukla sır olarak saklanır.

BAZI ŞİDDET TÜRLERİ VE KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Çocuklara Karşı Ebeveyn Şiddeti:

Bu tür şiddet günümüzde kocanın karısına karşı şiddetinden daha yaygındır. Çocuklara karşı şiddet de tokatlama, itme, bir şeyle vurma veya çocuğa bir şey fırlatma yanında dövme, bıçak ve tabanca

(*) Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

ile tehdit etme ile bunları kullanma gibi daha tehlikeli davranış biçimlerine rastlamak mümkündür.

Kardeşler Arası Şiddet:

Aile içi şiddetin bir başka genelleşmiş türü erkek ve kız kardeşler arası şiddettir. Bir araştırma sonuçlarına göre, 3-17 yaş arasındaki çocukların % 80'inden fazlası yılda en az bir kere erkek veya kız kardeş şiddeti ile karşı karşıya kalmıştır (Ritzer 1990: 188).

Ebeveynlere Karşı Şiddet:

Çocukların ebeveynlerine karşı kullandıkları şiddet de dünyada önemli boyutlardadır. Ülkemizde bu tür şiddetle ilgili de güvenilir bilgi eksikliği vardır. C. Cornell ve R. Gelles'e göre, A.B.D.'de her yıl yaklaşık 1 milyon buluş çağı genci ebeveynlerinden birine karşı şiddet kullanmaktadır. Her yıl 2000 ebeveyn kendi çocukları tarafından öldürülmektedir. Buna ek olarak gene 65 yaşın üzerinde yaklaşık yarım milyon Amerikalı ailesinin daha genç yaştaki üyelerinin çeşitli tür saldırılarına maruz kalmaktadır (Ritzer 1990: 189).

Bu tür fiziksel şiddet türlerine ek olarak ensest ve ırza tecavüz şeklinde cinsel şiddetten söz etmek gerekir.

Enset, yakın aile üyeleri arasındaki cinsel ilişki anlamına gelir. Hemen hemen tüm toplumlarda ensestin yasaklanmış olmasına karşın baba-kız ensesti ve erkek-kız kardeşler arasındaki ensest sık görülmektedir. Bir başka cinsel şiddet türü ırza tecavüzdür. Genel olarak kadının isteği dışında onunla zorla cinsel ilişkiye girmek tecavüz olarak tanımlanır. Tecavüzün de tehditle ve zor kullanarak gibi değişik şekilleri görülür. ırza tecavüz eski bir olgu olmakla birlikte konuya akademik ilgi 1970'lerin başından itibaren olmuştur. A.B.D. gibi ülkelerde yaygın olarak görülen ırza tecavüz olaylarının istatistiklere yansımaya olasılığı diğer şiddet türlerinde olduğu gibi çok düşüktür. Bu ülkemiz için de geçerli bir durumdur. Bununla birlikte ülkemizde ırza tecavüz olayları gelişmiş ülkelere oranla çok seyrek-tir. İstatistiklere göre, 1988'de 220, 1989'da 245, 1990'da 277, 1991'de 254 ve 1992'de 266 ırza tecavüz olayı polise intikal etmiş ve çoğunun faileri yakalanmıştır (Polis 1988, 1989, 1990, 1991 ve 1992).

Konunun çok geniş kapsamlı olması nedeniyle bu çalışmada kadına karşı şiddet aile içinde dayak konusu ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

Kadının kocası tarafından dövülmesi sadece Türk toplumuna has bir problem değildir. Tarihsel süreç içinde hemen her toplumda görülmüştür. Bazı kültürlerde erkeğin içki içmesi ve şiddet kullanması kadının derbederliğine ve başarısızlığına bağlanmaktadır. Bu görüşlere göre bazı durumlarda kadın şiddeti 'hak etmektedir'. İdeal kadın' genelde kocasının rahatını sağlayan, evini temiz tutan, ev ile ilgili çatışmaları çözen, seksi görünmeyen, saldırgan olmayan, erkeğin aksine itilimlerini kontrol edebilen biridir.

Bunlara ek olarak bir çok toplumda bazı şiddet türleri sadece hoş görülmez aynı zamanda cesaretlendirilir. Ebeveynlerin çocuklarını istedikleri gibi kontrol edebilmeleri için şiddet kullanmaları genelde onaylanır. Buna erkeğin karısını kontrol edebilmesi için de bir çok kültürde izin verilmiş hatta bazı toplumlarda yasalarla da desteklenmiştir. Örneğin, 1877'de İngiltere'de yasalar erkeğin karısını işaret parmağından kalın bir sopa ile dövmesine izin veriyordu. 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de erkek ailesi üzerinde tüm haklara sahipti. Erkek ve kadın eşit değil, erkek üstün kabul ediliyordu. Erkeğin karısını kontrol edebilmesi için baskı ve şiddet dahil herhangi bir yola başvurulması yasaldı. 19. yüzyıl sonlarında kadınlar kendilerini kontrol etmede ve ailenin medenileşmesinde daha üstün görülerek erkeklerle eşitlik elde etmişlerdir (Dallos ve McLaughlin 1993: 7-11).

Kadına Karşı Şiddetin Nedenleri:

Şiddete maruz kalan kadınların neden bu ilişkiyi sürdürdükleri ve kadınlara karşı bazı erkeklerin neden şiddet kullandıkları? sorularına değişik yaklaşımlar değişik cevaplar vermişlerdir.

Bireysel Düzey:

Aile içi şiddetin nedeninin genetik faktörler olduğu, en azından bu faktörlerle ilişkili olduğu konusunda bazı kanıtlar vardır. Örneğin, hiddet duygusunun nörolojik ve metabolik temelleri olduğunu gösteren bulgular vardır. Fakat bu kızgınlığın neden eş veya çocuğa yöneldiği açıklanamamıştır. Aile içi şiddetin dövülen, hırpalanan hatta öldürülen eş ve çocuk üzerindeki derin fizyolojik etkileri açıktır.

Aile içi şiddetin psikolojik faktörlerden kaynaklandığı hususu da bir dereceye kadar geçerli görülebilir. Örneğin, şiddet kullananın saldırganlığı önemli bir faktördür. Aynı zamanda şiddete maruz kalan kadının psikolojik olarak zarar gördüğü de ortadadır. Buna rağmen Straus'a göre, şiddetin var olduğu ailelerdeki psikolojik

problemlerin oranı normal ailelerden fazla değildir. Bunun yanında saldırıya uğrayan kadının bazı psikolojik özelliklerinin saldırıyı cazip hale getirdiği de tartışılmaktadır. L. Walker'e göre, katı cinsiyet rolü sosyalizasyonu sonucunda kadın çaresiz olmayı öğrenir. Böylece şiddetle karşılaşmışında onunla baş etme veya ondan kaçma becerisi yoktur. Yani kadının çaresizliği erkeğin şiddetine katkıda bulunur. Bu 'öğrenilmiş çaresizlik' kavramı şiddet olgusunda mağdurun sorumluluğunu gündeme getirmesi nedeniyle çok tartışılmıştır (Ritzer 1990: 190-192).

Srivastov, kadın mağduriyetini statü, rol ve genel olarak kadın hakları gibi sosyo-ekonomik faktörlerin bir ürünü olarak görür. Böylece konu ile ilgili çalışmalarda kadın mağduriyetinin temeli evlilik ve aile kurumları ile farklı cinsiyet rolü sosyalizasyonunda aranır (Nagla 1991: 64).

Aile içi şiddette sadece uğrayanın değil buna şahit olanların özellikle çocukların da gelecek yaşamlarında duygusal ve davranışsal çeşitli problemler sergiledikleri gözlenmiştir.

Sosyal-Psikolojik Düzey:

Sosyalizasyon sürecinin aile içi şiddette temel rolü oynadığı daha önce de belirtildiği gibi açıktır. Şiddetin var olduğu ailelerin çocukları anne-babalarının davranış kalıplarını öğrenip uygulamaya eğilimlidirler. Ailede ilk sosyalizasyon sürecinin işleyişinde meydana gelen bazı zarar verici etkiler çocukta zorlama ve şiddet uygulamayı önleyecek normatif engellerin oluşmasını güçleştirmektedir. Kısaca ailedeki bazı istenmeyen değişikliklerle çocuk ve gençlerin şiddet eğilimleri arasında ilişki vardır (Dönmezer 1987: 324-325).

Çocuğun anne ve babanın onaylamadığı bir davranışta bulunduğu fiziksel olarak cezalandırılması hemen her toplumda görülür. Yani şiddet büyük ölçüde aile örüntüsü içinde öğrenilir. Böylece şiddete maruz kalan çocukta bu ceza biçimi onun kişiliğinin ve dünya görüşünün bütünleyici bir parçası olur. Böylece çocuk Straus'a göre, gerginlik, yorgunluk, kızgınlık gibi durumlarda şiddetin hoş görülebileceğini, şiddetin çocuğa tehlikeli şeyler ve durumlardan kaçınmayı öğretmede kullanılabileceğini ve çok önemli durumlarda haklı görülebileceğini öğreteceğini ileri sürer (Ritzer 1991: 192).

Hafford'a göre, şiddetin var olduğu ailelerin % 80'inde çocuk vardır. Bunların en az % 50'sinde çocuklar doğrudan şiddete maruz kalırlar. Çocuk istismarı nedeniyle suçlanan kadınların % 45'inin

dayak yediği gözlenmiştir. Ayrıca, şiddetin var olduğu ailelerde büyüyen çocukların en az % 30'u başkalarına şiddet uygulamaktadır. Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkisinde uygulanan şiddetin derecesi, ebeveynlerden birinin veya her ikisinin çocuğu reddetmeleri, şiddet kullanan ebeveynin cinsiyeti gibi faktörler rol oynamaktadır (Hafford 1991).

Nagla ise, bu öğrenme sürecinin çocuklukta gerçekleşip, yetişkinlik süresince özellikle erkeklerde kalıcı hale geldiğini savunur (Nagla 1991: 65).

Jaffe ve arkadaşları, ailede şiddetle yüzyüze gelen çocukların muhtemelen öğrenecekleri hususları şöyle sıralar:

1. Şiddet çatışma çözmede uygun bir yoldur.
2. Şiddetin aile içi etkileşimde yeri vardır.
3. Şiddet stresi gidermek için uygun bir yoldur.
4. Şiddet mağdurları bunu hoş görmeli hatta şiddetin ortaya çıkmasında kendi sorumluluklarını incelemelidirler.

Bütün bunlara rağmen şiddetin nedenlerini tümüyle aile ile sınırlamak hatalıdır. Çünkü şiddetin var olduğu ailelerde yetişip bunu uygulamayan çok kişi vardır. O halde ailenin sosyal psikolojik özellikleri yanında sosyolojik düzey analizlerine de yer verilmiştir.

Sosyolojik Düzey:

Bu düzeyde aile incelenirken önce yapısı ele alınmalıdır. Straus'a göre, ailenin yapısal özelliklerinden yüksek düzeyde şiddete yol açabilecek olanlar şunlardır:

1. Aile bireyleri birlikte çok zaman geçirirler. Aile üyelerinin daha az zaman paylaştıkları iş grubu gibi gruplarda şiddet aileden daha azdır.
2. Ailelerin faaliyetleri daha kapsamlıdır ve üzerinde çatışma olabilecek meseleler çoktur.
3. Aile içi ilişkilerin yoğunluğu şiddet olasılığını artırır.
4. Aile üyelerinin faaliyetleri diğer üyeler üzerinde de etkili olur. Örneğin, birinin başarısızlığı diğerlerini de etkiler.
5. Bir aileye mensup olmak kişiye diğer üyelerin davranışlarına karışma hakkı verir.
6. Aile içinde yaş ve cinsiyet farklılıklarının var olduğu bir yapıdır, bu farklılıklar aileyi bir kültür çatışması arenasına yapar.
7. Aile içinde önemli derecede cinsiyet eşitsizliği vardır, bu da önemli bir çatışma ve şiddet kaynağıdır.

8. Aile toplumun diğer kısımlarından özellikle sosyal kontrol ve rekabet mekanizmalarından soyutlanmıştır. Bu nedenle aile çatışma ve şiddet zamanlarında yardım için bunlara başvuramaz,

9. Aile üyeliği gönüllü değildir. Eş ve çocuklar herşeye rağmen kendilerini aile ile birlikte kalmaya zorunlu hissederler, başka seçenekleri olmadığını düşünürler,

10. Ailede yaşam süresince değişik boyutlarda gerginlik, kararsızlık, dengesizlikler yaşanır. Örneğin, hastalıklar, doğum ve ölümler, yaşlılık gibi (Ritzer 1991: 193).

Bunların dışında erkek karısını dövebilir çünkü bunu yapabilir, şiddet evde iş yerinden daha sık görülür çünkü mağdurlar evde her zaman elde edilebilir ve aciz durumdadırlar.

Kadının neden şiddet içeren bir ilişkiyi sürdürdüğü sorusuna dönünce başka cevaplarla da karşılaşılır. 'Öğrenilmiş çaresizliğin' yanısıra sistemci yaklaşıma göre, kadınların aile içinde rollerini ısrarla oynama çabaları böyle bir ilişkiyi bitirememelerini ortaya çıkarmaktadır. Bu tutumu sergileyen kadınlar böylesine bir ilişkiyi bitirme yönünde motive olamamaktadırlar.

Eylemci yaklaşım ise, kadınların bu tür bir ilişkiye devam etmelerini ekonomik faktörlere, güç dağılımındaki dengesizliğe, korkuya ve kadının gidecek yerinin olmamasına bağlamaktadır.

Bu iki yaklaşımdan ilki kadınların çektikleri eziyetten sorumlu tutarken diğeri cinsiyet ayrımcılığının hüküm sürdüğü ataerkil toplumların savunmasız kurbanları olarak alır (Ann Hoff 1991: 32).

Kadının yaşadığı ilk şiddet deneyiminden sonra ilişkiyi sürdürmek istemesi bir dereceye kadar anlaşılabilir. Kadının yaşadığı ilişkinin kaybetmek istemediği bir çok olumlu yönü olabilir, kadının ekonomik bağımsızlığı olmayabilir, çocuklarını babasız bırakmak istemeyebilir, kocası aynı davranışı tekrarlamayacağına söz vermiş olabilir. Ancak şiddet olayı tekrarlandığında kadının ilişkiyi sürdürmek istemesi konunun diğer yönlerden de detaylı incelenmesi zorunluluğunu gündeme getirir.

Kadının ilk şiddet olayından sonra evliliğini sürdürmeye çalışması kronik şiddet kullanımına zemin hazırlayan bir faktördür. Erkek kadına yönelik ilk şiddet uygulamasından sonra pişmanlık duymakta, bir daha tekrarlamayacağına dair söz vermektedir. Kadın yaşadığı büyük şoka rağmen geleneksel bir tutumla evliliğini sürdürmek için kocasını affetmektedir. Oysa erkek verdiği söze rağmen bilinçsizce şiddet kullandığında dahi karısının kendisini terk etmediğini öğrenmiştir (Ann Hof 1990: 43).

Ekonomik faktörün şiddet ilişkisindeki etkinliği de iki yönlü olabilir: Ya kadın ekonomik açıdan erkeğe bağımlıdır ya da mesleki statü açısından erkekten üstündür. Bu ikinci durum onu erkek için bir tehdit unsuru haline getirmektedir.

Ekonomik faktörler yanında kadınların kendilerine yöneltilen saldırıyı kışkırttıkları görüşü de yaygındır. Oysa kadınların bu tür davranmaktan özellikle kaçındıkları, kocalarının istek ve beklentileri doğrultusunda hareket etme eğilimi geliştirdikleri dikkat çekmektedir.

Şiddete uğrayan kadınlar genelde yaşadıkları sorundan ötürü kendilerini suçlama eğilimindedirler. Bunun ortaya çıkmasında taciz eden kocanın payı da vardır. "Bak bana neler yaptırttın?" ifadesi kocalar tarafından sık kullanılmaktadır.

O halde fizik saldırıya uğrayan kadın kendisini çelişkili bir durum içinde bulmaktadır. Çocuklarının babası, sevdiği adam ona bu şekilde davranabilmiştir. Bu şoku yaşarken kültürel normların ona öğrettiği şeyleri de gözardı edememektedir. Kocasıyla ilişkisinin sorumluluğu tümüyle ona aittir, dolayısıyla başarısız olan kendisidir. Bu durumda kadının evliliğini sürdürme çabaları da doğal olarak artmaktadır.

ANKARA-İSTANBUL VE İZMİR'DE KADINA KARŞI SALDIRGAN DAVRANIŞLARIN SOSYOLOJİK YÖNDEN İNCELENMESİ:

Amaç:

Bu araştırmanın amacı şiddetin var olduğu ailelerin sosyolojik özelliklerini belirlemek, şiddet kullanan ve ona maruz kalan kişilerin aile içi, iş ve çevre ilişkilerini sosyo-kültürel ve ekonomik değişkenleri kullanarak analiz etmektir.

Metodoloji:

Bu çalışmada Ankara, İstanbul ve İzmir'de 1070 evli kadın çeşitli demografik ve sosyolojik değişkenlere ek olarak aile içi şiddete ilişkin değişkenler açısından da incelenmiştir.

Örneklem üç büyük ili temsil edici olarak tabakalı yolla seçilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması Mayıs-Aralık 1993 döneminde üç ilde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki kadınlarla yapılmış, bu kadınlara bir kısmı açık uçlu, bir kısmı ise çoktan seçmeli olarak hazırlanan soru kağıdı uygulanmış ve sonuçlar değişik istatis-

tik tekniklerle değerlendirilmiştir. Böylece aile içi şiddetin var olduğu ailelerde bazı değişkenlerin şiddet olgusu ile birlikteliği tesbit edilmiş ve bu olgunun ortaya çıkışında kadının ve eşinin kişisel özellikleri yanında aile yapısı ve ilişkilerine ilişkin bazı değişkenlerin önemi de test edilmiştir. Ayrıca Stepwise regresyon tekniği ile şiddet olgusuna etki eden faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma İle İlgili Kavramlar:

Şiddet (Violence) ve suistimal (abuse) kavramları değişik tür olayları kapsadıkları için tek bir tanımda birleşemezler.

Şiddet (violence) bir kişinin bir başkasına fiziksel acı vermek veya yaralamak kastıyla yaptığı davranış olarak tanımlanabilir. Suistimal (abuse) genelde fiziksel kötüye kullanma olarak kullanılmıştır.

Şiddet ve suistimal arasındaki fark informal, yasal veya her iki türde de normlarla ilgilidir. Fark hem mağdur-fail ilişkisine, hem de davranışın şiddetine bağlıdır.

Araştırmanın Hipotezleri:

1. Kadına yöneltilen saldırgan davranışlar eşin öğrenim düzeyi ile ilişkilidir.
2. Şiddete maruz kalan kadınların öğrenim düzeyleri düşüktür.
3. Şiddete uğrayan kadınlar genelde ekonomik yönden eşlerine bağımlıdırlar.
4. Şiddete maruz kalan kadınlar çocuklarına da şiddet uygularlar.

Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi:

Örneklemin yaş dağılımı incelenince % 47.8'inin 22-32 yaş grubunda olduğu, 47 yaştan itibaren örnekleme dahil olan kadın sayısının azaldığı görülmüştür. Farklı sosyo-ekonomik düzeylerden seçilmekle birlikte kadınların çoğunun (% 46.5) ilkokul mezunu, % 16.4'ünün lise ve sadece % 6.1'inin yüksek okul mezunu olduğu görülmüştür. Anne ve babanın öğrenim durumları da benzer bir eğilim göstermekte çoğunluğu ilkokul mezunu kategorisinde yer almaktadır.

Kadınların anne-baba ailelerinde aile bireyleri arasındaki ilişkinin niteliği incelenince % 30'u anne, baba ve kardeşleri ile anlaşmazlığı olduğu, bunlardan % 13.5'i anne ve babasının birbirleriyle anlaşamadıkları ve babasının annesine şiddet kullandığını

ifade etmiştir. Aile içi geçimsizliklerin nedenini grubun % 50'si ekonomik sıkıntılar olarak belirtmiş, % 32.4'ü çocukların hatalı davranışı görüldüğünde dövülmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Kendi çocuklarının onaylamadıkları şekilde davrandıklarında dövdüğünü söyleyenlerin oranı ise % 20.2'dir. Çocuğunu dayak dışında aç bırakma, arkadaşları ile oynamasını engelleme, bir yere kapatma şeklinde cezalandırdıklarını ifade edenlerin oranı da % 12.4 bulunmuştur.

Her üç sosyo-ekonomik düzeyden kadınların sadece % 13.3'ü gelir getiren bir işte çalışmakta olup, bunların % 80.4'ü çalışmaya kendilerinin karar verdiklerini belirtmektedirler. Çalışanların % 74.5'i kazancını ev ile ilgili harcamalarda kullandığını ifade etmiştir. Grupta görücü usulüyle evlendiğini belirtenlerin oranı da yüksek bulunmuştur (% 60.6). Kadınların % 94.8'inin çocuğu vardır.

Kadınların % 4.2'si eşlerinin iyi huylu olmanın yanısıra iyi meslek sahibi olmalarını da istediklerini söylemişlerdir. Grubun % 26'sı eşlerinin ev dışında sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Bu sorunlar da genelde (% 81) eşin işiyle ilgili konulardadır. Zaten kadınların büyük bir kısmı (% 80.4) evliliklerinde ekonomik sıkıntı yaşadıklarını, % 26.6'sı da eşinin uzun süreli işsizlik yaşadığını belirtmiştir. Örneklemin yarıya yakını evde kararları eşinin aldığını ifade etmiştir.

Örnekleme dahil edilen kadınların eşleri ile anlaşamadıkları konular arasında en sık görülenler kadının eşinin ailesine olan tutum ve davranışlarının eşi tarafından onaylanmaması, kadının giyiminin eşi tarafından beğenilmemesi, tertipsiz ve dağınık bulunması ile ev dışında bir işte çalışıyor olmasıdır. Ayrıca eşinin sinirli olduğu zamanlarda kendisine cevap verilmesini istemediğini söyleyenlerin oranı da oldukça yüksektir (% 32). Her üç tabakada da bu durum geçerlidir. Buna ek olarak eşinin kendisini müsrif bulduğunu söyleyenlerin, karısının kendisinden habersiz sokağa çıkmasını istemeyenlerin ve kocasının kendi ailesi ile görüşmek istemediğini ifade edenlerin oranları da grup içinde yüksektir (% 6,3, % 13,3, % 4,3).

Çeşitli anlaşmazlıklara rağmen eşinden boşanmayı düşünen kadın oranı sadece % 11.2'dir. Bunların da çoğu orta tabakadadır. İkinci sırada alt tabakaya mensup olanlar gelmektedir.

Kadınların her üç tabakada da % 73.4'ü eşinin hoşça gitmeyen davranışlarına sabrettiğini belirtirken, 'eşinden kötü muamele gören kadınlar ne yapmalı?' sorusuna grubun % 40'ı 'hiçbir şey yapmamalı, sabretmeli' diye cevap vermişlerdir. Bu cevap ileride eşinden

kötü muamele görürse kızı için tavsiyesi ile aynıdır. Eğer aynı durum kızının başına gelirse 'o da sabretmeli' diyenlerin oranı % 45.4'dür. İkinci sırada 'boşanmalı' diyenlerin oranı gelmektedir.

Erkeğin karısına genel olarak kötü davranmasındaki temel nedenler arasında ilk sırada 'erkeğin erkek olduğu için kendinde bu hakkı görmesi' ile 'eğitimsizliği' gelmekte (% 71.4), 'kadının gelirin ve gidecek yerinin olmaması' ise ikinci sırada yer almaktadır (% 6.1).

Kadınların % 21.2'si eşlerinin kendilerine karşı şiddet kullandığını belirtmiştir. Şiddete maruz kalan kadınların çoğunun alt tabakada bulunduğu, en düşük oranların da üst tabakada yer aldığı görülmüştür. Her üç tabakada da kaba kuvvet kullanılmasında en önemli nedenlerden biri 'maddi sıkıntı' olarak ifade edilmiştir (% 39.4). Şiddete maruz kalanlar ilk anda akıllarına gelen şeyin 'kaçıp kurtulmak' olduğunu söylemişlerdir (% 35). Bu durumda kocasına karşı koymayı düşünenlerin oranı sadece % 16.3'dür. Bu durum da her üç tabakada benzer dağılım göstermektedir. Bunlara ek olarak, şiddete uğrayan kadın bunu öncelikle yakın bulduğu komşuları ve yakın arkadaşlarıyla paylaşma yoluna gitmektedir. Buna karşılık grubun yarıya yakını (% 48) bu sorununu kimseye açmaya yanaşmamaktadır. Eşin şiddet kullanımı büyük çoğunlukla (% 95) evde cereyan etmekte, mağdurların % 83'ü de şiddet sonrası evde kalmayı tercih etmektedirler. Eşinin kendisine şiddet kullanmasına karşılık çoğunluk (% 78.1) 'durumu kabullendiğini ve sabrettiğini' söylemiştir. Boşanmayı düşünenler sadece alt ve orta tabakada yer almaktadır.

Fiziksel şiddet uygulanması sırasında eşlerinin tabanca, bıçak, sopa veya kemer kullandığını ifade edenlerin oranı % 20'dir. Doktora veya hastaneye başvuracak şekilde şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı düşüktür (% 11.2).

Şiddete maruz kalan kadının ailesinin şiddet kullanan eşe karşı tepkisi genelde uyarı ve ayıplama düzeyinde kalmakta (% 51), sadece çok küçük bir kısmı (% 1.4) şiddet kullanan erkeği dışlayıp, onunla ilişkilerini kesme yoluna gitmektedirler.

Kadınlar şiddete uğramakla birlikte hala eşleri ile birlikte olmalarının nedenlerini, 'çocuklarımı babasız bırakmamak' (% 43), 'gidecek yerimin ve geçimime yetecek paramın olmaması' (% 18.5) şeklinde belirtmişlerdir.

Kendisi şiddete uğradıktan sonra çocuklarına şiddet kullananların yüzdesi de fazladır (% 48). Bu alt ve orta tabakada daha yaygın bir davranış biçimidir. Bu iki tabakaya mensup kadınlar koca-

larının en sık tekrarladıkları şeylerin hakaret, sövme ve dayak olduğunu belirtmişlerdir.

Kadınların % 77.5'i eşlerinin şiddet kullanımından sonra değişeceklerine söz verdiklerini, % 86'sı da eşlerinin kendilerini affettirmeye çalıştıklarını söylemiştir.

Bunların yanında erkeğin şiddet kullanmasında kendisinin de sorumluluğu bulunduğunu söyleyen kadınların oranı grup içinde en yüksek bulunmuştur (% 70).

~ Ayrıca yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir getiren bir işte çalışıp çalışmamak, eşin öğrenim durumu, evlenme biçimi (Medeni nikah, dini nikah ve her ikisi de), evlenme şekli (kaçarak, görücü usulü ile, birlikte karar vererek, arkadaşlar aracılığı ile) anne-baba ailesindeki anlaşmazlıklar, çocuk olup olmaması, ailede ekonomik sıkıntının varlığı, eşin işsizlik durumu, eşin ev dışındaki sorunları, eşin alkol kullanması gibi değişkenler içerisinden model kurulmak istenmiş, Stepwise regresyon tekniği ile şiddete maruz kalmaya etki eden değişkenler incelenmiştir. Bu olguya etki eden değişkenler önem sırasına göre, eşin alkol kullanması, eşin öğrenim durumu, kadının öğrenim durumu ve eşin işsiz kalıp kalmadığı ile ilgili değişkenler modele katılmıştır. Elde edilen modelin ayırmadaki önemliliği çok yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak şiddete maruz kalmada eşin öğrenim durumu, işsizliği ve alkol kullanması en belirleyici faktörler olarak bulunmuştur.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ann Hoff'a göre, kadının içinde yaşadığı çevre kendi dünyasıyla dış dünya arasındaki ara yapıyı oluşturmaktadır. Kendi dünyası sorunlu bir kadının dünyasıdır. Dış dünya ise kadın, evlilik, aile ve şiddete ilişkin değer ve normları temsil eden sosyal, politik ve ekonomik kurumlardan oluşmaktadır. Öncelikle kadının, kadın, evlilik, aile ve şiddet konularında hakim kültürel değerleri büyük bir olasılıkla içselleştirdiği varsayılmaktadır. İkinci olarak, kadının ilk kez şiddete maruz kaldığında bu değerlerin onun tepkisini etkilediği varsayılmaktadır. Üçüncü olarak da, bu değerlerin ve bazı başka maddi faktörlerin (para, ailenin fiziksel yakınlığı v.s.) etkileşiminin kadının taciz edildiği ilişkiyi sürdürmesini, ya da terk etmesini belirlediği varsayılmaktadır (Ann Hoff 1991: 33).

Gerek diğer ülkelerde yapılmış çalışmalarda gerekse bizim araştırmamızda eşlerine karşı fiziksel şiddet kullanan erkeklerin ilk bakışta normal, sosyal çevreyle uyumlu hatta sevimli eşler olarak görülmekle birlikte alkolizm ve işsizlik gibi problemleri sıklıkla sergiledikleri görülmüştür.

Çalışmalar şiddete uğrayan kadınlarda da ortak bazı özellikler saptamıştır. Bu kadınlar bir dereceye kadar erkek otoritesini ve gücünü kabullenmektedirler. Bazı çalışmalar bu durumu dinin ve diğer sosyal kurumların öğretileriyle ilişkilendirmektedirler. Koca ve baba otoritesinin koşulsuz onayı, kadında içinde bulunduğu olumsuz koşullarda affedici davranma, aileyi birarada tutma çabası ve çocuklarına karşı da babalarını mazur gösterme eğilimi ortaya çıkarmaktadır.

Yaygın olan görüşün aksine şiddete maruz kalan kadın için evi terketmek kolay değildir. Araştırma sonuçlarımızda da görüldüğü gibi kadınların çoğu bu durumdan rahatsız olmakla birlikte büyük bir kısmı katlanma, sabretme yolunu seçmektedir. Bu yolu gelecekte kız çocukları için tavsiye edenlerin oramı da küçümsenecek boyutta değildir. Bunun da çeşitli nedenleri vardır. Kadın herşeyden önce ekonomik yönden erkeğe bağımlı durumdadır. Çalışan kadın kazancını evi için harcarsa da bir çok durumda dışarıda çalışması kocasıyla anlaşmazlık konusu olmaktadır. Çünkü bir çok erkek için kadının yeri evidir ve kadının en önemli görevi evin ve çocukların bakımını üstlenmektir. (DPT Türk Aile Yapısı Araştırması, 1992: 127).

Çalışmayan veya geliri olmayan kadın evi terkederse gidecek yeri ve geçimini sağlayacak parası yoktur. Bunlar var olsa da çocuklarını bırakıp gitmeyi veya onları babasız bırakmayı istememektedir. Evinde kalmak, kadın için bildiği şeylerle mücadeleye devam etmek, evini terketmek ise hiç bilmediği durumlar ve şeylerle mücadele etmek anlamı taşımaktadır.

Bu gerçeklere rağmen insanlar bir faciaya uğramış kişileri suçlama eğilimi taşımazken, neden şiddete maruz kalan kadını suçlamaktadır? Bu sorunun cevabı büyük olasılıkla aile ve evliliğe ilişkin görüşler, tutumlar, şiddet olgusunun nasıl bir kavramsal çerçeveye oturtulduğu, kamuoyu tarafından nasıl tanımlandığı ve hangi koşullarda onay gördüğü gibi noktalarda verilebilir.

Şiddet içeren bir ilişkide yaşayan kadınların kendilerini suçlama, sıkıntılarını içine atma, bu sorunu anne-baba ailesiyle paylaşmama ve yaşadıkları hayal kırıklığı sonucu geldikleri son nokta kendilerine yönelttikleri yıkıcılıktır. Kendilerini öldürmekten neyin alıkoyduğu araştırıldığında, büyük bir kısmının çocuklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır (Ann Hoff 1991: 50-53).

Daha önce de belirtildiği gibi, kadına karşı şiddet özellikle erkekler tarafından uygulanmaktadır. Kadına karşı şiddet uygulayan kişi de genellikle kocadır.

Sosyo-kültürel yapı içinde erkek çocuğun sosyalizasyonunda kazandırılan 'erkeklik' rolünde kadını küçümseme, ona karşı sert davranma, evde tek hakim olma ve gerektiğinde kadına şiddet kullanma sıklıkla öğretilmektedir. Hatta karısına şiddet kullanan kocalar bazı çevrelerde ayıplanmamaktadır.

O halde erkeğin kadına karşı şiddet uygulamasını önleyebilmede önemli bir faktör sosyalizasyon sürecinde cinsiyet rolleri tanımının cinsiyet ayrımcılığına yol açacak şekilde olmamasıdır. Sosyalizasyon sürecinin en önemli uygulayıcısı olan annelerin bu konuda eğitilmiş ve bilinçli olması çok önemlidir.

Kadının eğitimi ve bilinçlendirilmesi hem anne hem de eş olarak soyal rolünün ve konumunun ne denli önemli olduğunun öğretilmesi onların daha önce de bahsedildiği gibi hem karşı cinse saygılı, paylaşmayı bilen erkek çocuklar yetiştirmelerine, hem de kadın-erkek ilişkilerinde haksızlığa uğradıklarında bunun yalnızca kendi tutum ve davranışlarından kaynaklanmadığının ve buna katlanmak zorunda olmadıklarının farkına varmalarına yardım edecektir.

Gene kadının eğitimi ve bilinçlendirilmesi onun sadece evlilik ilişkisinde değil iş ilişkilerinde de ayrımcılığa ve şiddete karşı koyabilmesini sağlayacaktır.

Bu eğitim hem yaygın hem de örgün eğitim kurumları yardımıyla verilebilir. Aynı zamanda toplumda mevcut cinsiyet ayrımcılığının basın, yayın ve televizyon yardımıyla pekiştirilmesi değil ortadan kaldırılmaya çalışılması da şiddet kullanımına etki edecektir.

Anaokulundan itibaren eğitim ve öğretim süreci boyunca cinsiyet ayrımcılığı ders kitaplarında yer alan yazı ve resimlerle işlenmekte, kız ve erkek çocuklara benimsetilmektedir. Bunun yerine rollerin yetki ve paylaşımının öğretilmesi problemin çözümünü kanımızca çok kolaylaştıracak bir başka husus olmaktadır.

Eğitim ve öğretim süreçlerinin ilk yıllarından itibaren hem kız hem de erkek çocuklara şiddetin istenmeyen, onaylanmayan bir davranış olduğu öğretilmeli ve benimsetilmelidir.

Yazılı ve sözlü basında gerek ürünlerin tanıtımında, gerekse eğlence amacıyla hazırlanan yazı, film ve programlarda kadının bir seks objesi olarak sunulması kadına karşı her tür şiddeti teşvik edicidir.

Sonuç olarak, rutin sosyalizasyon süreçleri, dominant cinsiyet sistemi, süre gelen kadın-erkek ilişkileri erkekleri kadını mağdur etme konusunda cesaretlendirmektedir. O halde kadının mağdur

oluşunda üzerinde öncelikle durulması gereken konu toplumda mevcut cinsiyet rolleridir.

Toplumun kadının mağduriyetine az tepki göstermesinin ardında yatan önemli bir neden kadın oluşa verilen düşük değerdir. Eğer problemle mücadele edilmek isteniyorsa daha önce belirtilen konulara ek olarak kadın haklarının gerçekten önemsenmesi, korunması ve kullanımının teşvik edilmesinin son derece önemli olduğu gözardı edilmemelidir.

Erkeğin kadına karşı kullandığı şiddet bazı toplumlarda manilere, özdeyişlere veya şarkılara yansımıştır. Örneğin Amerikan kültüründe "kadın, at ve ceviz ağacı ne kadar dövülürse o kadar iyi olurlar" deyişi vardır. Bizde de "kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin", "kızını dövmeyen dizini döver" deyişleri kültürün şiddeti teşvik eden bazı unsurlarına örnek gösterilebilir.

Kaynaklar

1. Ann Hoff, Lee. Battered Women As Survivors. Routledge Pub., New York, 1990.
2. Bailey, Kenneth D. Methods of Social Research. The Free Press, New York, 1987. ,
3. Bergman, Bo and B. Brismar. "A Five Year Follow-up Study of 117 Battered Women". Ame. Journal of Public Health, Vol 81, No. 11, Nov. 1991, pp. 1486-1488.
4. Blalock, Hubert M. Jr. and A. B. Blalock., Methodology in Social Research. McGraw-Hill Book Comp., New York, 1987.
5. Dallos, Rudy and E. McLaughin (Ed.) Social Problems and the Family. Sage Pub., London 1993.
6. Dönmezer, Sulhi. Kriminoloji, Filiz Kitabevi, İstanbul 1984.
7. Atalay, Beşir, Y. M. Konaş, S. Beyazıt ve K. Madenoğlu. Türk Aile Yapısı Araştırması, DPT Yayınları, Nisan 1992.
8. Hafford, Meredith. "Family Violence: Challenging Cases for Probation Officers". Federal Probation, Sept. 1991, pp. 12-17.
9. İçli, Tülin. Sosyal Bilimlerde İstatistik. H.Ü. Fen Fak. Matb., Ankara, 1987.
10. Nagla, Bhugandra. K. Women, Crime and Law. "Women as Victims of Crime". New Delhi, 1991.
11. Polis 1988, 1989, 1990, 1991, 1992. T.C. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları.
12. Ritzer, George. Social Problems. Random House, New York 1990.
13. Wilson, Susan Kaye, S. Cameron, P. Jaffe and D. Wolfe. News and Wiews. Children Exposed to Wife Abuse: An Intervention Model' The Journal of Contemporary Social Work. Mar. 1989, pp. 180-184.